

Stelling West-Brabantse Waterlinie

Project	Toelichting	Inschatting totale projectkosten	Vraag aan Provincie	Bijdrage van derden	Opmerkingen
Panorama Coehoorn	Onder de nog te (Hof van Asselbergs) bouwen woningen is een kelderruimte gemaakt, waarin zicht wordt geboden op een belangrijk deel van de restanten van de vestingwerken van Bergen op Zoom. Deze ruimte wordt voor bezoekers toegankelijk gemaakt en er wordt hier een tentoonstelling ingericht, alsmede een multimediale presentatie gerealiseerd van het beleg van Bergen op Zoom. Het realiseren van de bezoekersruimte “Hof van Asselbergs” bestaat uit drie fases: Fase 1, veiligstellen kelder door het aanbrengen van damwanden (kelderwanden van de beoogde bezoekersruimte) en het afdichten van het terrein ten behoeve van de bouw van het bovengelegen woonproject Hof van Asselbergs. Tevens zijn inmiddels de heipalen van dit woonproject aangebracht. Fase 2, afbouw kelder door o.a. constructie plafonds, waterdicht maken, bodemafwerking, toegangstrap, ventilatie. Fase 3, inrichten van de bezoekersruimte. Het realiseren van de bezoekersruimte “Hof van Asselbergs” bestaat uit de volgende onderdelen: a. De ruimtelijk, architectonische uitwerking van de ruimte. Dit betreft de vormgeving van de trap die maaiveld met de keldervloer verbindt en een voorstel voor de afwerking van wanden, de vloer en het plafond. b. De expositie en inrichting van de van de ruimte. Dit betreft het maken van een verhaallijn (narratief), het vertalen hiervan naar een tentoonstellingsconcept, het selecteren van ten toon te stellen objecten en het uitwerken van een inrichtingsvoorstel, het opstellen van een begroting en planning. c. De realisatie van een multimediale presentatie volgens het ontwikkelde narratief en binnen het gestelde budget. Dit houdt in: het selecteren en begeleiden van een tentoonstellingsbouwer, het selecteren en aansturen van een visualisatiebureau (bijv. Shosho) en het selecteren en begeleiden van een grafisch ontwerper en controle houden over de planning en begroting. De bijdrage wordt gevraagd voor fase 3 van het project, het realiseren en inrichten van een bezoekersruimte.	€ 559.020	€ 279.510	€ 279.510	toegezegd door gemeente Bergen op Zoom
Fort de Roovere	Fort de Roovere is met zijn uitzichttoren en een waterloopgraaf inmiddels een grote publiekstrekker geworden. Een aantal schakels die de West-Brabantse waterlinie als geheel beter leesbaar en beleefbaar zouden maken, ontbreekt echter nog. Fort de Roovere is in feite het bezoekerscentrum in wording waar het verhaal verteld wordt van de Zuiderwaterinie, de West-Brabantse Waterlinie en van Fort de Roovere zelf. Er wordt momenteel een concept ontwikkeld om de verschillende onderdelen en informatiepunten op het fort als samenhangend geheel te laten functioneren en het zodoende tot compleet bezoekerscentrum te maken. Hiermee wordt het het eerste complete bezoekerscentrum in het ommeland van de vestingsteden zoals dat in de verkenning bezoekerscentra is voorgesteld. Als zodanig heeft het een voortrekkersrol voor de Zuiderwaterlinie als geheel. Belangrijk onderdeel van de informatievoorziening en de beleving van de West Brabantse Waterlinie is de watermaquette op Fort de Roovere. Deze toont spelenderwijs de werking van de West-Brabantse Waterlinie. Hierna kan de omgeving worden ontdekt. Deze is besteksklaar. Er is financiering vanuit Landschappen van Allure voor het landschappelijke deel. Voor het verharde deel (het feitelijke inundatiegebied) is nog onvoldoende dekking. De verbinding tussen de waterspeelplaats en Fort de Roovere via een informatie-/horecapunt in de wal maakt het geheel compleet. Fort de Roovere is met zijn uitzichttoren en een waterloopgraaf inmiddels een grote publiekstrekker geworden. Een aantal schakels die de West-Brabantse waterlinie als geheel beter leesbaar en beleefbaar zouden maken, ontbreekt echter nog. Fort de Roovere is in feite het bezoekerscentrum in wording waar het verhaal verteld wordt van de Zuiderwaterinie, de West-Brabantse Waterlinie en van Fort de Roovere zelf. Er wordt momenteel een concept ontwikkeld om de verschillende onderdelen en informatiepunten op het fort als samenhangend geheel te laten functioneren en het zodoende tot compleet bezoekerscentrum te maken. Hiermee wordt het het eerste complete bezoekerscentrum in het ommeland van de vestingsteden zoals dat in de verkenning bezoekerscentra is voorgesteld. Als zodanig heeft het een voortrekkersrol voor de Zuiderwaterlinie als geheel. Belangrijk onderdeel van de informatievoorziening en de beleving van de West Brabantse Waterlinie is de watermaquette op Fort de Roovere. Deze toont spelenderwijs de werking van de West-Brabantse Waterlinie. Hierna kan de omgeving worden ontdekt. Deze is besteksklaar. Er is financiering vanuit Landschappen van Allure voor het landschappelijke deel. Voor het verharde deel (het feitelijke inundatiegebied) is nog onvoldoende dekking. De verbinding tussen de waterspeelplaats en Fort de Roovere via een informatie-/horecapunt in de wal maakt het geheel compleet.	€ 133.221	€ 66.611	€ 66.611	toegezegd door gemeente Bergen op Zoom

Stelling van Willemstad

<i>Project</i>	<i>Toelichting</i>	<i>Inschatting totale projectkosten</i>	<i>Vraag aan Provincie</i>	<i>Bijdrage van derden</i>	<i>Opmerkingen</i>
Mauritshuis als bezoekerscentrum fase 2	Het Mauritshuis wordt ontwikkeld tot bezoekerscentrum van de Stelling van Willemstad. Hierbij wordt het gebouw ingericht met informatie over de Zuiderwaterlinie en de Stelling van Willemstad (SvW) met als doel om de bezoeker te verleiden de forten van de SvW te bezoeken en de andere stellingen binnen de Zuiderwaterlinie. Om dit te bereiken wordt het Mauritshuis ingericht met een multimediale tentoonstelling waarbij de bezoeker meegenomen wordt in de geschiedenis en de verhalen uit die tijd gaan beleven. Voor de inrichting van de tentoonstelling wordt een bijdrage gevraagd. Hiermee is Willemstad met Grave en Bergen op Zoom de derde vestingstad die een stedelijk bezoekerscentrum / informatiepunt over de Zuiderwaterlinie realiseert zodat een stevige basis wordt gelegd voor de ontsluiting van de linie voor het publiek.	€ 800.000	€ 400.000	€ 400.000	In fase 1 heeft de gemeente Moerdijk reeds € 325.000 geïnvesteerd t.b.v. realisatie van een lift, Canon-kamer en aanstellen van een kwartiermaker-/projectleider.
Aanlegsteiger Fort Sabina	Fort Sabina ligt aan het water. Aan de overkant van het water ligt Fort Frederik, ook onderdeel van de SvW. We proberen al een aantal jaar een steiger aan de Sabina kant te realiseren zodat er een pontje tussen de forten kan gaan varen. Rijkswaterstaat staat daar op dit moment positief tegenover. In 2018 wordt een pilot gedraaid. We gaan er van uit dat de pilot goed verloopt en de steiger ook in 2019 in gebruik wordt genomen.	€ 30.000	€ 15.000	€ 15.000	Toegezegd door gemeente Moerdijk
Vaarrondje Klundert	Het vaarrondje Klundert betreft een aanzienlijk deel van de vestingwerken in Klundert. Vanwege het belang voor de lokale leefomgeving en economie is het echter belangrijk dat die delen die aan de route liggen goed opgeknapt en onderhouden zijn. Het voorstel voor een vaarrondje betekent een uitgelezen kans voor verdere ontwikkeling van de woon- en recreatiemogelijkheden in het dorp. Een ontwikkeling waar lokale ondernemers volop aan mee willen werken en van kunnen profiteren. Om dit te realiseren zijn echter forse ingrepen in het beoogde tracé noodzakelijk. Vanuit het dorp is al een begin gemaakt met het inventariseren van de knelpunten en mogelijke oplossingen, en zijn al gesprekken gaande met betrokken instanties. Zo heeft het waterschap Brabantse Delta al een voorzichtige en globale inschatting gemaakt van mogelijke knelpunten en gevolgen voor bewoners, natuur, waterkwaliteit en omgeving. Met een haalbaarheidsonderzoek waarin de technische, ruimtelijke, bouwkundige en waterstaatkundige kant van het idee wordt bekeken, kan op korte termijn duidelijk worden of het plan kans van slagen heeft en tegen welke kosten. Dit onderzoek kan al op korte termijn beginnen omdat al veel voorwerk is verricht.	€ 30.000	€ 15.000	€ 15.000	Raad is op 5 juli 2018 akkoord gegaan met visie vestingwerken waar het onderzoek naar dit project in is opgenomen.
Aantakking fiets- en wandelpad Oostdijk Willemstad	In Moerdijk wordt het project fiets- en wandelpadennetwerk uitgevoerd. Een van de verbindingen die gerealiseerd moet worden is een fietsverbinding tussen de Oostdijk en de Vesting Willemstad. Op deze manier wordt de vestingstad beter ontsloten voor fietsers en wandelaars. Daarnaast ontstaan een aantal koppelkansen: 1) opgave van het waterschap voor wat betreft de inwaartse instabiliteit 2) aanleg van een aarden wal voor extra bescherming voor het natura 2000 gebied en 3) meer beleefbaar maken van de buitengorzen. De herinrichting van het gebied biedt kansen om de aanwezige dijken in te richten en te ontwikkelen tot bloemdijk.	€ 330.000	€ 130.000	€ 200.000	Op 12 januari 2017 heeft de raad krediet beschikbaar gesteld voor dit project.

Stelling Breda – Geertruidenberg

<i>Project</i>	<i>Toelichting</i>	<i>Inschatting totale projectkosten</i>	<i>Vraag aan Provincie</i>	<i>Bijdrage van derden</i>	<i>Opmerkingen</i>
Historisch Knooppunt, deelprojecten ‘Route Imperial’ en ‘Timmersteekade’	Geertruidenberg vormt een belangrijke toegangspoort tot Nationaal Park de Biesbosch en sluit aan als een strategische plaats bij de Zuiderwaterlinie, Nederlands oudste en langste waterverdedigingsnetwerk. Voor de verbinding tussen de locaties in de stelling geeft de ontwikkeling van het programma Dongeoevers in Geertruidenberg een belangrijke impuls. Binnen dit programma wordt bijzondere waarde toegevoegd aan de watergebonden toeristische en recreatieve functies. Recentelijk is het Fort Lunet gerestaureerd en is daarbij een belangrijke drager voor de recreatieve ontsluiting van de stelling geworden. In aansluiting op de restauratie van Fort Lunet wordt een promenade “Route Imperial” gecreëerd als verbinding tussen het fort en de kern van de vestingstad, de historische Markt. Er wordt aan de behoefte voorzien het gebied beter toegankelijk te maken, waarbij betere voorzieningen ontstaan en de ruimte optimaal wordt benut. Aan de Timmersteekade wordt een permanente ligplaats voor historische schepen ontwikkeld. Met de historie als vestingstad aan de Biesbosch, waar handel, visserij en de strategische ligging belangrijke factoren waren, dragen de historische schepen bij aan het karakter van de stad. Eigenaren van de schepen zijn bereid hun schip open te stellen voor publiek en bij te dragen aan recreatie en toerisme. Liefhebbers van cultuurhistorie kunnen via land of water de bezoekwaardige schepen bereiken.	€ 775.000	€ 380.000	€ 380.000	Bedrag toegezegd door de gemeenten Geertruidenberg

Ontwikkeling bezoekerscentrum op Kleine Schans Terheijden	De gemeente Drimmelen werkt aan de herontwikkeling van De Kleine Schans in Terheijden als onderdeel van het havengebied. In de verkenning voor bezoekerscentra in de Zuiderwaterlinie is de schans met aanbeveling genoemd als locatie voor een bezoekerscentrum Zuiderwaterlinie dat stad (Breda en Geertruidenberg) en ommeland met elkaar verbindt. Centraal in de stelling Breda-Geertruidenberg ligt de Kleine Schans, gelegen aan de Mark. Deze heeft in verschillende tijdvakken verschillende rollen gespeeld. De van oorsprong Spaanse schans diende in eerste instantie om het door de Staatse troepen ingenomen Breda af te sluiten van de rest van Holland. Ten tijde van de zuiderfrontier speelde de in onbruik geraakte schans geen rol, maar tijdens de Belgische Opstand anderhalve eeuw later is op dezelfde locatie de schans herbouwd en heeft deze militaire bezetting gehad. In 1874 werd de Vestingwet ingevoerd, waarin werd geregeld waaruit het Nederlandse verdedigingssysteem bestond. De Zuiderwaterlinie maakte hier onderdeel van uit, maar de Kleine Schans heeft nooit meer een militaire functie gehad. De Kleine Schans bleef als relict in het landschap, aan de rand van Terheijden en aan de Mark liggen, op de grens van dorp en landschap. De toenemende belangstelling voor historisch en militair erfgoed in de afgelopen decennia heeft ertoe geleid, dat de Kleine Schans in 2010 gerestaureerd en deels gereconstrueerd is. De Kleine Schans lag op een strategische plaats bij vaarroutes en landroutes. Op dit moment is de samenhang tussen de Kleine Schans en de Mark verdwenen, de huidige jachthaven is een relict van de oude loop van de rivier. De gemeente Drimmelen heeft de ambitie om de verbinding tussen de Mark (Jachthaven) en de Kleine Schans te verbeteren. Ook willen we de Schans een nieuwe maatschappelijke lading geven. Door meekoppeling van versterking van de regionale waterkeringen willen we de betekenis van de schans voor regionale identiteit (historie) koppelen aan recreatie, klimaat(adaptie) en versterken van ecologische waarden.	€ 500.000	€ 200.000	€ 200.000	Bedrag toegezegd door de gemeente Drimmelen
---	--	-----------	-----------	-----------	---

Redoutes in de Lage Vugtpolder	In samenwerking met Staatsbosbeheer, Dienst Landelijk Gebied (later provincie Noord Brabant) is afgelopen jaren uitvoering gegeven aan enerzijds de ontwikkeling van de natte natuurschapelle Lage Vuchtpolder en anderzijds het beter zichtbaar maken van militair verleden van deze Vuchtpolder. De Vuchtpolder is een belangrijk inundatiegebied in de Zuiderwaterlinie, geflankeerd door de steeds aanwezige linie van de Munnikenhof en Spinolaschans. Bij de diverse belegeringen van de stad Breda hebben de verschillende nog aanwezige relictten in het gebied gefunctioneerd. Ook werden bij de belegeringen langs de Zwarte Dijk redoutes aangelegd. Afhankelijk van welke belegering onderdeel van de circumvalatielinie of de contravalatielinie. Al in 2000 ontstonden de eerste ideeën om deze redoutes als land-art opnieuw zichtbaar te maken en daarmee de zichtbaarheid van de militaire geschiedenis van Breda te vergroten. Uiteindelijk is gekozen om de realisatie van de redoutes een functie te geven in de realisatie van de natte natuurschapelle. Van het opgestelde masterplan Vuchtpolder, wat bestaat uit een samenhangend pakket maatregelen om de militaire geschiedenis van Breda beter zichtbaar te maken, zijn twee redoutes gerealiseerd in 2016. Het betreft de ‘waterredoute’ die functioneert als waterverdeelwerk om het gefilterde water uit de Waterakkers gericht in te laten in de natte natuurschapelle Vuchtpolder. De ‘vogelkijkredoute’ is in 2016 enkel in ruwe vorm aangelegd. Omdat we natte natuurschapelle onder andere is ingericht om weidevolgels plek te bieden, kan de ‘vogelkijkredoute’ gebruikt worden als observatiepunt. Door de grachten om deze redoute kunnen honden het weidevogelgebied niet betreden. De ‘vogelkijkredoute’ moet nog worden afgerond. Hierbij gaat het enerzijds om het realiseren van een doorlopend zitelement in schanskorven (gelijk aan de ‘waterredoute’) waarmee het profiel van de binnenzijde van de redoute is geborgd, anderzijds om de toevoeging van een kijkvenster (als metafoor naar de oorspronkelijke toegang van redoutes vanaf die zijde). Ook de geplande derde en laatste redoute, de ‘turfredoute’ moet nog worden gerealiseerd naast de grote kruisvaart. Deze thematische redoute sluit aan bij het oude turfverleden van de Vuchtpolder. De gemeente Breda heeft de ondergrond voor deze redoute reeds verworven.	€ 120.000	€ 58.000	€ 62.000	Bedrag is gereserveerd door de gemeente Breda
--------------------------------	---	-----------	----------	----------	---

Stelling Heusden – ‘s-Hertogenbosch

<i>Project</i>	<i>Toelichting</i>	<i>Inschatting totale projectkosten</i>	<i>Vraag aan Provincie</i>	<i>Bijdrage van derden</i>	<i>Opmerkingen</i>
Linie 1629	In deze stelling is een compleet uitvoeringsplan ontwikkeld dat stad en ommeland met elkaar verbindt via Linie 1629. Het concentreert zich op een aantal ‘icoonprojecten’ en op de algehele infrastructuur. Dit uitvoeringsplan is gemaakt door MTD-architecten en compleet uitgewerkt tot een meerjarenprogramma. De gemeenten in de stelling overwegen nu welke deelprojecten worden aangemeld als onderdeel van het sleutelproject Zuiderwaterlinie. Hierbij wordt gedacht aan projecten als een virtual reality app, inpassen van schansen in de Henriettewaard en een nieuwe toekomst voor de recent herontdekte Hollandse Dijk.	€ 400.000	€ 190.000	€ 210.000	
Verbinding Oud Herlaer en Kasteel Maurick	Het buitengebied tussen Sint-Michielsgestel en Vught herbergt een grote cultuurhistorische waarden. Kasteel Maurick en Oud-Herlaer zijn iconen welke deze waarden versterken en zodoende meer zichtbaarheid verdienen. Vrij recent is Oud Herlaer verkocht aan het Brabants Landschap en is een plan opgesteld om er een museale buitenplaats van te maken. Kasteel Maurick heeft een hoge aantrekkende werking door haar rijke historie en horecafaciliteiten, tevens heeft het een verbinding met het bruisende centrum van Vught met als eyecatcher DePetrus. Een fysieke verbinding over het water geeft de mogelijkheid om deze parels met elkaar te vinden én elkaar in de toekomst te versterken. Dit geldt niet alleen voor deze parels zelf, maar ook voor het buitengebied van Sint-Michielsgestel, het gebied aan de oostzijde van de A2 evenals het centrum van Vught. De verbindingen creëert niet alleen een fysieke verbinding, maar ook een verbinding van verhalen en belevenissen. Met name rondom de Linie 1629 is de verbinding een belangrijk onderdeel als icoonproject binnen de Zuiderwaterlinie.	€ 128.333	€ 64.166	€ 64.167	50% cofinanciering toegezegd door gemeenten Vught en Sint-Michielsgestel

Stelling Grave – Ravenstein

<i>Project</i>		<i>Inschatting totale projectkosten</i>	<i>Vraag aan Provincie</i>	<i>Bijdrage van derden</i>	<i>Opmerkingen</i>
Omlegging N324, Grave West	De reconstructie van de N324 Oss - Grave (13,5 km.) staat gepland voor de periode mei 2018 t/m oktober 2019. Het werk is gegund aan aannemer BAM Infra bv. Binnen de bebouwde kom van Grave wordt de snelheid van de weg teruggebracht tot 50 km/uur i.v.m. verkeersveiligheids- en leefbaarheidsaspecten. Dit betekent dat de weg hier ‘in de banden’ wordt uitgevoerd overeenkomstig de CROW-richtlijnen met toepassing van materialen die als standaarden door de provincie worden gehanteerd. In 2017 en 2018 is in opdracht van de gemeente Grave door het bureau West8 het document ‘Visie op de Vestingstad Grave’ opgesteld. De visie is inmiddels vastgesteld door de gemeenteraad voorgelegd. Op initiatief van de gemeente Grave, en in samenspraak met de projectgroep N324 en provinciale medewerkers van Erfgoed, zijn ook de kenmerken bepaald die vanuit deze visie vertaald kunnen worden naar het wegprofiel van de N324. Deze betreffen: middenbermen met gras, grotere opsluitbanden met natuursteen toplaag, molgoten van 6 strekken waalformaat klinkers en het voetpad in klinkerbestrating met antraciet opsluitbanden. Dit betreft slechts het deel van de N324 binnen de grenzen van de vestingstad en dus niet het gehele 50 km/uur gebied. De meerkosten (€ 300.000 tot € 350.000) hiervan zijn door projectteam & BAM in beeld gebracht ten behoeve van de gemeente Grave. Vanuit de provincie is aangegeven dat de meerkosten in 2018 voorgefinancierd kunnen worden vanuit het wegproject, maar dat deze middelen in 2019 weer beschikbaar moeten zijn t.b.v. de laatste fase van het project. Aan de BAM is op 18-3-2018 de opdracht te geven om kenmerken Vestingstad mee te nemen in het definitief ontwerp.	€ 400.000	€ 200.000	€ 200.000	Toegezegd door de gemeente Grave
N324 doorsnijding Vestingwallen Grave	In de ‘Visie op de Vestingstad Grave’ die door West8 is opgesteld, wordt bij de doorsnijding van de vesting door de N324 ook voorgesteld om bij de ‘entrepunten’ de doorsnijding van de vestingwallen te accentueren, waardoor je ervaart dat je de vesting in- of uit rijdt.	€ 500.000	€ 250.000	€ 250.000	Geschatte kosten, 50% toegezegd door de gemeente Grave
		Totale projectkosten	Totale vraag aan provincie	Totale bijdrage van derden	
		€ 4.705.574	€ 2.248.287	€ 2.342.288	